

LAKI LAPSEN HUOLLOSTA JA TAPAAMISOIKEUDESTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA VOIMAAN 1.12.2019

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta (190/2019) (myöhemmin lapsenhuoltolaki) vaikuttaa sosiaalihuollon tehtäviin. Lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevat järjestelyt voidaan entistä monipuolisemmin toteuttaa sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella.

Muutoksilla on vaikutusta myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön toimintaan heidän työskennellessään perheiden kanssa.

Huoltajien oikeuksien ja velvollisuuksien täsmentäminen

Lakiin on otettu nykyistä selkeämpi säännös siitä, että kummankin vanhemman on osaltaan myötävaikutettava tapaamisoikeuden toteutumiseen. Vanhempien on kasvatustehtävässään vältettävä kaikkea, mikä on omiaan aiheuttamaan haittaa lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle. Vanhemmalle on säädetty velvollisuus ilmoittaa toiselle vanhemmalle muuttoaikastaan, jos muutto vaikuttaisi lapsen huollon tai tapaamisoikeuden toteutumiseen. Tällä kannustetaan vanhempia pohtimaan jo etukäteen oman muuton vaikutuksia lapsen huollon ja tapaamisoikeuden toteutumiseen ja järjestämään tarvittaessa nämä asiat oikeudellisesti uudelleen. Lapsenhuoltolakiin on lisätty uusia säännöksiä huoltajien velvollisuudesta suojella lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta.

Lapsen huoltajuus tunnustettaessa vanhemmuus ennen lapsen syntymää

Jos isyys tai äitiys on tunnustettu odotusaikana neuvolassa tai lastenvalvojan luona, tunnustajasta tulee automaattisesti lapsen yhteishuoltaja, kun vanhemmuus on vahvistettu. Erillistä yhteishuoltosopimusta ei tällöin tarvitse tehdä. Jos vanhemmuus tunnustetaan vasta lapsen syntymän jälkeen, lapsen synnyttänyt äiti on yksin lapsensa huoltaja. Vanhemmat voivat sopia lastenvalvojan luona huollosta myös lapsen syntymän jälkeen. Jos isyys on tunnustettu ennen lapsen syntymää ennen lainmuutoksen voimaantuloa (1.12.2019), sovelletaan nykyisen lain säännöksiä, vaikka lapsi syntyy lain voimaantulon jälkeen. Tunnustaja ei siis näissä tilanteissa saa huoltajuutta suoraan uuden lain nojalla.

Vuoroasuminen

Vanhemmat voivat sopia, että lapsi asuu vuorotellen kummankin vanhemman luona (vuoroasuminen). Koska lapsella voi kotikuntalain mukaan olla vain yksi virallinen asuinpaikka, on vuoroasumista koskevaan sopimukseen kirjattava tieto siitä, kumpi kodeista ilmoitetaan maistraatille lapsen viralliseksi asuinpaikaksi.

Vuoroasumistilanteessakin toinen vanhemmista voi olla velvollinen maksamaan elatusapua, vanhempien elatuskyvyistä ja perheen muista järjestelyistä riippuen. On huomattava, että oikeusministeriön ohjeessa lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi (Oikeusministeriön julkaisu 2007:2) ei ole otettu huomioon vuoroasumista koskevia säännöksiä. Esimerkiksi ohjeen mukaiset luonapitovähennykset eivät sellaisenaan sovellu vuoroasumiseen. Tämän vuoksi ohjetta voidaan vuoroasumisessa ja siihen rinnastuvassa laajassa tapaamisoikeudessa noudattaa vain soveltuvien osin.

Lapsenhuoltolain uudistuksella ei ole välitöntä vaikutusta etuuksia ja palveluja koskevaan lainsäädäntöön. Vuoroasumisen huomioon ottamista etuuksia ja palveluja koskevassa lainsäädännössä selvitettiin keväällä 2018 STM:n työryhmässä (STM:n raportteja ja muistioita 18/2018 (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3929-5>)). Selvitystyötä jatketaan valtioneuvoston tutkimushankkeessa.

Lapsen huoltoon liittyvien sopimusten alan laajentaminen

Menettelyjä kevennetään riidattomissa tilanteissa. Nykyisten sopimusten lisäksi vanhemmat voivat sopia lastenvalvojan luona:

- a) tehtävien jaosta huoltajien kesken, kun lapsella on kaksi tai useampia huoltajia;
- b) vuoroasumisesta;
- c) tapaamisten toteuttamisesta tuettuina tai valvottuina taikka valvotuista vaihdoista;
 - Sosiaalilautakunta voi vahvistaa sopimuksen, jos tuki tai valvonta on tarpeen lapsen edun kannalta perustellusta syystä. Tapaamiset voidaan vahvistaa valvotuiksi vain, jos tapaamisten tukeminen tai valvotut vaihdot eivät riitä turvaamaan lapsen etua.
- d) tietojensaantioikeuden antamisesta;
 - Vanhemmalle, joka ei ole lapsen huoltaja, taikka muulle henkilölle voidaan antaa sama oikeus kuin huoltajalla saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja viranomaisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta joko kaikissa tai sopimuksessa määritellyissä asioissa.
 - Erillisellä tietojensaantioikeudella voidaan edistää huollosta erotetun vanhemman tai lapselle läheisen henkilön mahdollisuuksia osallistua lapsen hoitoon ja kasvatukseen.
- e) oheishuollosta eli huollon antamisesta vanhemman ohella muulle henkilölle ja lapsen asumisesta tuon henkilön luona. Lapsen asumisesta voidaan sopia myös niin, että lapsi asuu vuorotellen vanhempiensa tai toisen vanhemmansa ja oheishuoltajan luona. Lapsi ei voi kuitenkaan asua vuorotellen useammassa kuin kahdessa kodissa.

Lisäksi tuomioistuin voi vahvistaa lapselle oikeuden tavata tälle läheistä henkilöä. Edellytyksenä on se, että lapsella on tai on ollut tähän henkilöön erityisen läheinen, lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava vakiintunut suhde. Näissä tilanteissa tuomioistuin voi pyytää sosiaalilautakunnalta selvityksen lapsen olosuhteista.

Lapsen osallisuuden vahvistaminen

Lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä vahvistetaan. Lapsen mielipiteen selvittäminen riidattomissa asioissa on ensisijaisesti huoltajien tehtävä. Lastenvalvojan ja tuomioistuimen on kuitenkin varmistettava riidattomissakin tapauksissa, että lapsi on saanut ilmaista näkemyksensä. Asian varmistamiseksi, lastenvalvojan tulee ottaa se esille keskusteluissa vanhempien kanssa ennen kuin sopimus vahvistetaan. Lastenvalvoja voi myös tarvittaessa keskustella lapsen kanssa henkilökohtaisesti.

Riitaisissa tapauksissa lapsen mielipiteen selvittää yleensä olosuhdeselvitystä tekevä henkilö. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää hyvänä, että olosuhdeselvitysten laatimisesta vastaisi lasten, nuorten ja vanhempien kanssa työskentelyyn ja laaja-alaisen selvitysten tekemiseen perehtynyt sosiaalityöntekijä yhdessä työparin kanssa ja että heidän tukenaan olisi kunkin tilanteen arvioimiseksi tarvittava määrä eri alojen asiantuntijoita.

Tuomioistuimella on mahdollisuus käyttää lapsen kuulemisessa apuna riita-asoiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta annetun lain (394/2011) 5 §:ssä tarkoitettuja asiantuntija-avustajia. Kuntien vastuulla on huolehtia siitä, että tuomioistuimilla on käytettävissään riittävä määrä asiantuntija-avustajia. Valtio maksaa asiantuntijapalveluiden järjestämisestä vastuussa olevalle kunnalle korvauksen asiantuntija-avustajan käyttämisestä.

Olosuhdeselvitys

Lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevassa asiassa tuomioistuimen on tarvittaessa hankittava selvitys sen kunnan sosiaalilautakunnalta, jossa lapsella taikka lapsen vanhemmilla tai muulla asiaan osallisella on asuinpaikka. Selvitystä pyytäessään tuomioistuimen on yksilöitävä, mistä kysymyksistä selvitystä erityisesti tarvitaan. Tuomioistuimen on asetettava selvityksen toimittamiselle tapauskohtaisesti harkittu määräaika. Jos selvitystä tehtäessä käy ilmi, että asia on ratkaistavissa sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella,

sosiaalilautakunnan on annettava tarvittavaa apua sopimuksen tekemisessä. Selvityksen tekijän on tarvittaessa ohjattava lapsi ja perhe sosiaalihuoltolain mukaisiin tukipalveluihin.

Tuomioistuimien voi kutsua selvityksen tekijän asiantuntijana kuultavaksi tuomioistuimissa suullisesti. Selvityksen tekijän asema oikeudenkäynnissä siis muuttuu verrattuna voimassa olevaan lakiin.

Vaikutukset muuhun lainsäädäntöön

Lakiin lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/1996), lapsen elatuksesta annettuun lakiin (704/1975), lakiin riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (394/2011), oikeudenkäymiskaareen, hallintolainkäyttölakiin (586/1996), avioliittolakiin (234/1929), adoptiolakiin (22/2012), holhustoimesta annettuun lakiin (442/1999), uskonnonvapauslakiin (453/2003), lastensuojelulakiin (417/2007), toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sopimuksen soveltamisesta annettuun lakiin (435/2009) on tehty lapsenhuoltolain johdosta tarvittavat tarkentavat muutokset, jotka tulevat voimaan samaan aikaan kuin laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta.

Asiakirjat

Terveys- ja hyvinvoinnin laitos (THL) vahvistaa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa sosiaalihuollossa käytettävät asiakirjat. Asiakirjat tulevat saataville THL:n verkkosivustolle ([https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lomakkeet#Lapsen huolto ja tapaaminen](https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lomakkeet#Lapsen_huolto_ja_tapaaminen)). THL:n sivustolle kootaan myös lain täytäntöönpanoon liittyvää muuta ohjeistusta.

Lain täytäntöönpano

Sosiaali- ja terveysministeriö tulee tukemaan yhdessä oikeusministeriön ja THL:n kanssa lapsenhuoltolain täytäntöönpanoa mm. järjestämällä koulutuksia.

Lisätietoja:

Lainsäädäntöneuvos Outi Kemppainen, OM, puh. 02951 50260, [etunimi.H.sukunimi\(at\)om.fi](mailto:etunimi.H.sukunimi(at)om.fi) (lainsäädännön sisältö)

THL, puh. 029 524 6000 (asiakirjat ja verkkosivusto)

Erityisasiantuntija Kirsi Kaikko, STM, puh. 02951 63545, [kirsi.kaikko\(at\)stm.fi](mailto:kirsi.kaikko(at)stm.fi) (sosiaalipalvelut)

Neuvotteleva virkamies Arja Ruponen, STM, puh. 02951 63169, [arja.ruponen\(at\)stm.fi](mailto:arja.ruponen(at)stm.fi) (terveyspalvelut)

..... FAKTALAATIKKO

- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>
- <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/lapsen-asema-erotilanteessa/lapsen-huolto-tapaaminen-ja-asuminen>